

*Лисенко Ірина Олександрівна
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова
м. Харків, Україна
e-mail: il7896285@gmail.com*

Застосування методу вправ під час вивчення російської мови іноземними студентами

Метод вправ – традиційний для вивчення мови, який полягає в багаторазовому повторенні певних дій та операцій задля набуття необхідних мовних та мовленнєвих умінь та навичок. Це один із методів, без яких не можливе успішне вивчення мови. Виконання вправ дозволяє студентам усвідомити ситуації спілкування та засвоїти різноманітні варіації штампів та кліше, що побутують у російській мові та обіймають побутову і фахову сфери життя. Від майстерності викладача, що виявляється у ефективному доборі та використанні цього методу, залежить в цілому рівень засвоєння мовного матеріалу.

Метод вправ неодноразово ставав об'єктом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних педагогів. Поряд з багатьма варіантами визначень методу навчання мови увага дослідників прикута до класифікації та інноваційного використання методу вправ у нових реаліях навчання студентів. Щодо визначення методу навчання мови, можна частково погодитися з Л. Федоренко, яка зазначає, що «методи навчання мови – це способи роботи вчителя і залежні від них способи роботи учнів з дібраним для вивчення мовним матеріалом» [2, с.55]. У такому визначенні 1. позиція того, хто навчається мови (студента) є пасивною; 2. визначення не обіймає творчих вправ, зводячи їх до репродуктивного рівня.

Ближчим до цілей навчання російської мови іноземних студентів є визначення методу навчання мови, дане І. Олійником: «методи навчання – це об'єднана в одне ціле діяльність учителя й учнів, спрямована на засвоєння мовних знань, умінь і навичок, на організацію пізнавальної діяльності учнів» [1,

с.3]. погоджуємося з визначенням, даним методу навчання мови Є. Ітельсоном, який вбачає у ньому «систему методичних прийомів, побудова яких визначається цілями навчання, загальнодидактичними принципами, характером навчального матеріалу і особливостями джерел навчальної інформації» [4, с.17]. Таке визначення задовольняє головну мету навчання російської мови іноземних студентів – сформувати активну позицію студента до вивчення мови, виробити потребу в самостійному удосконаленні отриманих мовних та мовленнєвих компетентностей.

Під час вивчення російської мови іноземними студентами прийнятною може бути таке визначення методу вправ як такий, що відображає самостійність отримання знань дорослими людьми та постійну потребу в її удосконаленні на побутовому, а згодом – і професійному підґрунті. Її авторство належить В. Оніщуку. На користь запропонованого визначення учений наводить такі аргументи: він вважає, що «методи навчання становлять систему взаємопов'язаних видів діяльності» [3, с.4] викладача та студентів, з одного боку – це прийоми викладання (робота викладача), з іншого – прийоми учіння (робота студентів), а кожний прийом становить систему дій та операцій викладача та студентів, які «визначаються раціональною послідовністю і цілеспрямованістю» [3, с.6].

Загальноприйнятною в педагогіці є така класифікація вправ:

1. За спрямованістю діяльності:

а) вправи на прийом та видачу інформації: репродуктивні, рецептивні; рецептивно-репродуктивні, продуктивні; рецептивно-продуктивні.

б) вправи на формування умінь і навичок: комунікативні (або мовленнєві); умовно-комунікативні (або умовно-мовленнєві); некомунікативні (або мовні).

2. За характером діяльності :

в) за характером виконання: усні та письмові

г) за функцією у навчальному процесі: тренувальні, контрольні

д) за місцем виконання: аудиторні та позааудиторні.

Така характеристика задовольняє процес навчання іноземних студентів, однак лише частково охоплює педагогічні цілі використання методу. Залишається поза увагою така важлива функція методу вправ як розвивальна. Будь-яке навчання розвиває в першу чергу завдяки тому, що вчення є діяльністю, а особистість розвивається в процесі діяльності.

Враховуючи той факт, що вправи на основних етапах заняття несуть необхідну інформацію, яку студент сприймає, аналізує та використовує в комунікації, також специфіку робочих навчальних програм вивчення російської мови як іноземної, проаналізуємо використання методу вправ відповідно до основних етапів заняття [5, с.60].

Підготовчі вправи застосовують на етапі підготовки до активно-пізнавальної діяльності студентів з метою забезпечення психологічної підготовки до сприймання нового матеріалу. Підготовчі вправи допомагають актуалізувати набутий практичний мовний і мовленнєвий досвід. Цікавими для студентів-іноземців є вправи-промови, які можна впроваджувати в структуру заняття на різних його етапах (наприклад, розважальні: цікаві історії з життя, конкретні драматургічні факти, інформаційні: пояснення сутності явища, предмета, факту; для студентів, що мають достатній комунікативний досвід, цікавими будуть теми щодо лексичного значення слів, їх походження та сфери використання тощо).

Запропоновані *вступні і пробні вправи* доцільно використовувати на етапі введення нового навчального матеріалу та безпосередньо після ознайомлення студентів із новим навчальним матеріалом на етапі первинної перевірки його розуміння. Використання вступних і пробних вправ має допомагати студентам формувати нові мовні чи мовленнєві уміння і навички, застосовувати теоретичні знання на практиці. Пояснення, як правило, пов'язане із закріпленням мовного матеріалу у вправах. На етапі введення нового навчального матеріалу можна використовувати в комунікативній формі тематичні тексти, ситуативні тексти, комунікативні діалоги. Особливого значення має використання реальної навчальної ситуації.

До вправ для первинної перевірки застосовуємо вправи на розпізнання, відтворення вже знайомих студентам одиниць мови в нових, дещо змінених умовах. На етапі первинної перевірки є ефективними вправи за аналогією, коли студентам-іноземцям дано зразок, алгоритм, за яким вони мають утворити нове слово (словосполучення, речення), скласти діалог (речення певної конструкції тощо). *Тренувальні вправи* дають змогу закріпити (сформувати) в іноземних студентів вміння і навички та закріпити їх. Відповідно до характеру завдань розрізняють вправи за зразком, за інструкцією, за завданням на конструювання і моделювання мовних одиниць, заміну одних форм чи конструкцій іншими.

Під час виконання студенти добирають приклади на певну граматичну форму, виписують із підручника, тексту відповідний матеріал, привчаються до різних форм (словникових, вибіркових, пояснювальних) диктантів тощо. Вправи такого типу проводяться тоді, коли студенти в основному оволоділи вже потрібними прийомами роботи й можуть застосовувати їх самостійно.

До таких вправ належать різні невеличкі самостійні практичні завдання – складання схем, таблиць порівняльного чи узагальнюючого характеру.

До *завершальних вправ* (на етапі узагальнення та систематизації знань) належать творчі та проблемні завдання, а також завдання комунікативного типу. Творчі завдання передбачають застосування набутих умінь і навичок у нових умовах, пов'язані з творчою уявою і розраховані на варіативність та індивідуальність виконання: складання речень, творів-мініатюр, написання різних за обсягом творів.

Контрольні вправи для підсумкового контролю на заняттях з російської мови з іноземними студентами мають на меті використання мовного матеріалу в процесі комунікації.

Зміст завдань цілком відповідає програмі, дає змогу перевірити рівень засвоєння знань студентами.

Враховуючи специфіку аудиторії, доцільно буде додати до такої класифікації вправ різноманітні бесіди викладача зі студентами (евристична, репродуктивна, узагальнююча, аналітико-синтетична, підготовча,

повторювальна, контрольна-корекційна). Із підготовленою аудиторією іноземних студентів, які володіють основами мови, має сенс організація бесіди з елементами дискусії, круглий стіл з обговоренням питань, мета проведення яких є спостереження студентів над мовою.

Зміст і специфіка використання методу вправ зумовлюється особливостями суб'єктів навчання (студентів, їх запитів), співвідношенням у робочому навчальному плані та програмі знань теоретико-пізнавального характеру і кола практичних мовно-мовленнєвих умінь та навичок, якими мають оволодіти студенти в результаті вивчення дисципліни та урахуванням закономірностей, принципів вивчення матеріалу Тож на сьогодні метод вправ цілком задовольняє сучасні реалії підготовки іноземних студентів до комунікації в межах побуту і професії.

Література:

1. Біляєв О. М. Спостереження над мовою як метод навчання // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 3. – С. 2-6.
2. Гончаренко Н. М. Самостійна робота з підручником як метод навчання мови // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 3. – С. 54-59.
3. Козіна К. Інноваційні технології на уроках словесності // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2016. – № 27. – С. 3-7.
4. Кучерук О. Сучасні технології навчання мови як методична проблема // Українська мова і література в школі. – 2016. – № 6. – С. 17-21.
5. Крючкова Л. С. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному. [Учеб. пособ. для препод.] // Л. С. Крючкова, Н. В. Мощинская – М.:2009. – С. 60.

Olena Litvinova, Natalya Sytnyk
National Aerospace University Kharkiv Aviation Institute
Kharkiv, Ukraine
e-mail: dean10@khai.edu

Issues of teaching English as Foreign Language to international students in Ukrainian universities

It is widely known that English is an international and universal language, as it is spoken by many people all over the world. English is used throughout the world in the media to interact between people from different cultures, ethnic and social